

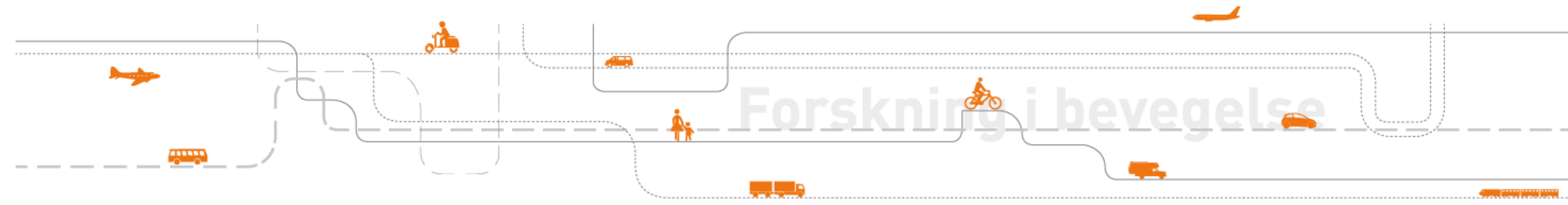
CITYCENTRE

Sammenhenger mellom bystruktur og bruken av sentrum

Oddrun Helen Hagen, MSc Fysisk planlegging, seniorrådgiver og PhD-kandidat

Prosjektmøte CITYCENTRE 28.-29. september

Planlegging og utvikling i og av sentrum i byer og tettsteder

Spørreundersøkelse sendt ut til innbyggere og ansatte i fire byer i 2022

Innbyggere

- Utvalg hentet fra Kantars befolkningsbase
- Innbyggere i utvalget har mottatt SMS med lenke til spørreundersøkelsen
- Sendt ut totalt 36904 SMS

Ansatte

- Utvalg hentet fra Virksomhets- og foretaksregistret (VOF)
- Virksomheter i tettstedene med minst 2 ansatte hentet fra VOF
- Virksomhetene kontaktet per e-post og forespurt om å distribuere lenke til spørreundersøkelsen per e-post eller ansattportal/intranett
- Kontaktet 994 virksomheter, hvorav 42 virksomheter med totalt 14316 ansatte har sagt at de deler lenken (vi vet ikke hvor mange som har mottatt/sett lenken)

De fleste som har svart, har fått spørreundersøkelsen tilsendt på SMS

Totalt har vi 2209 fullførte svar, 6099 har svart på deler av spørreundersøkelsen

Spørreundersøkelse

*Hvor ofte man er der,
hvor godt man liker seg der og
hvor lett det er å komme seg dit
(med mer)*

Fysiske egenskaper ved byene

Registerdata fra SSB mfl.

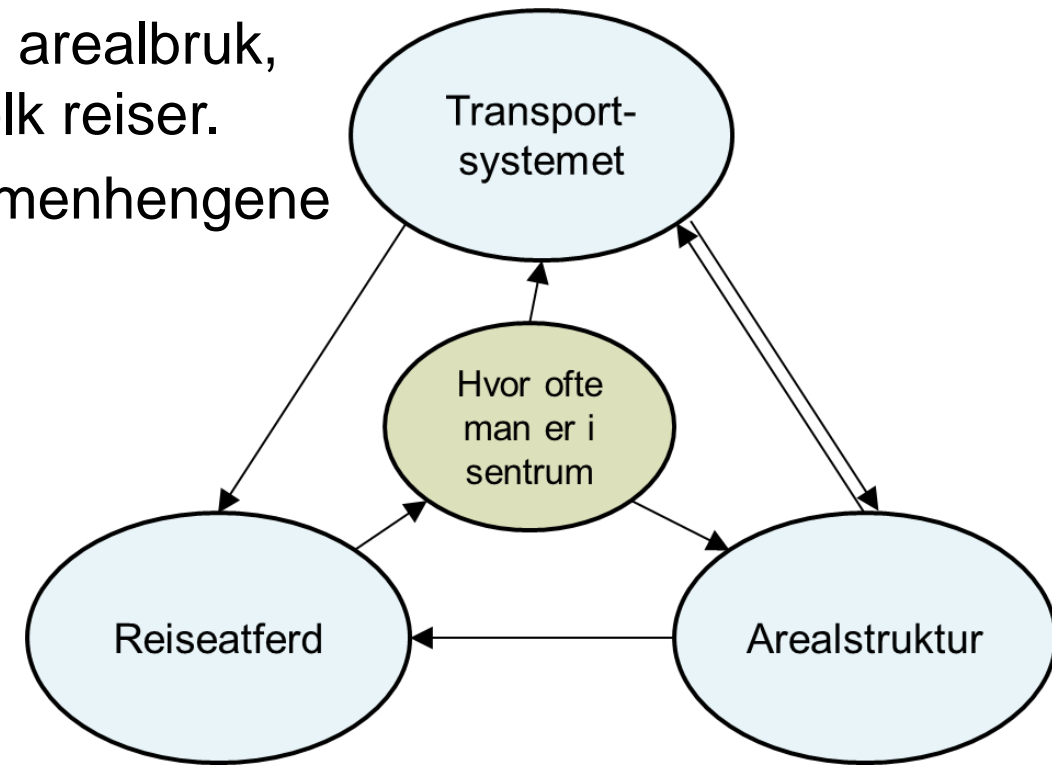

Fysiske egenskaper ved sentrum

Registerdata
Observasjoner og registreringer

Sammenhenger mellom bystruktur og atferd

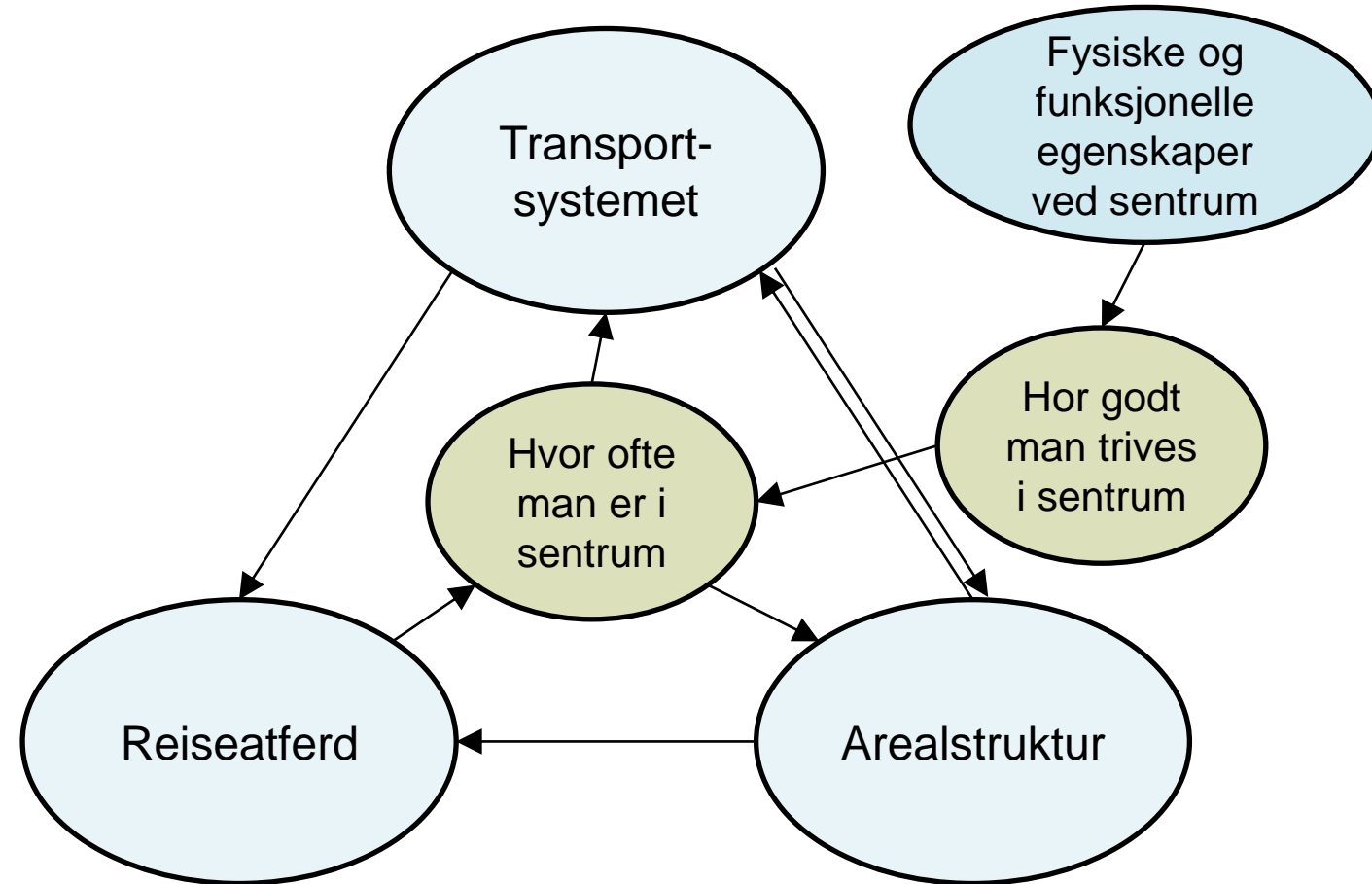
- En rekke studier fastsetter sammenhenger mellom arealbruk, transportsystemet og hvor, hvor ofte og hvordan folk reiser.
- Det er i liten grad dokumentert hvordan disse sammenhengene påvirker hvor ofte folk reiser til sentrum.
- Kunnskap om dette kan bidra til at arealbruken og transportsystemet utvikles på måter som bidrar til sentrumsbruk.
- Dette kan bidra til å nå målsetninger om attraktive og levende sentrum – et hovedelement i en miljøvennlig bystruktur bidra til byenes attraktivitet og konkurransekraft, samt skape identitet, tilhørighet, møteplasser, liv og røre (KMD 2017, 2019)

Basert på Tennøy, 2012.

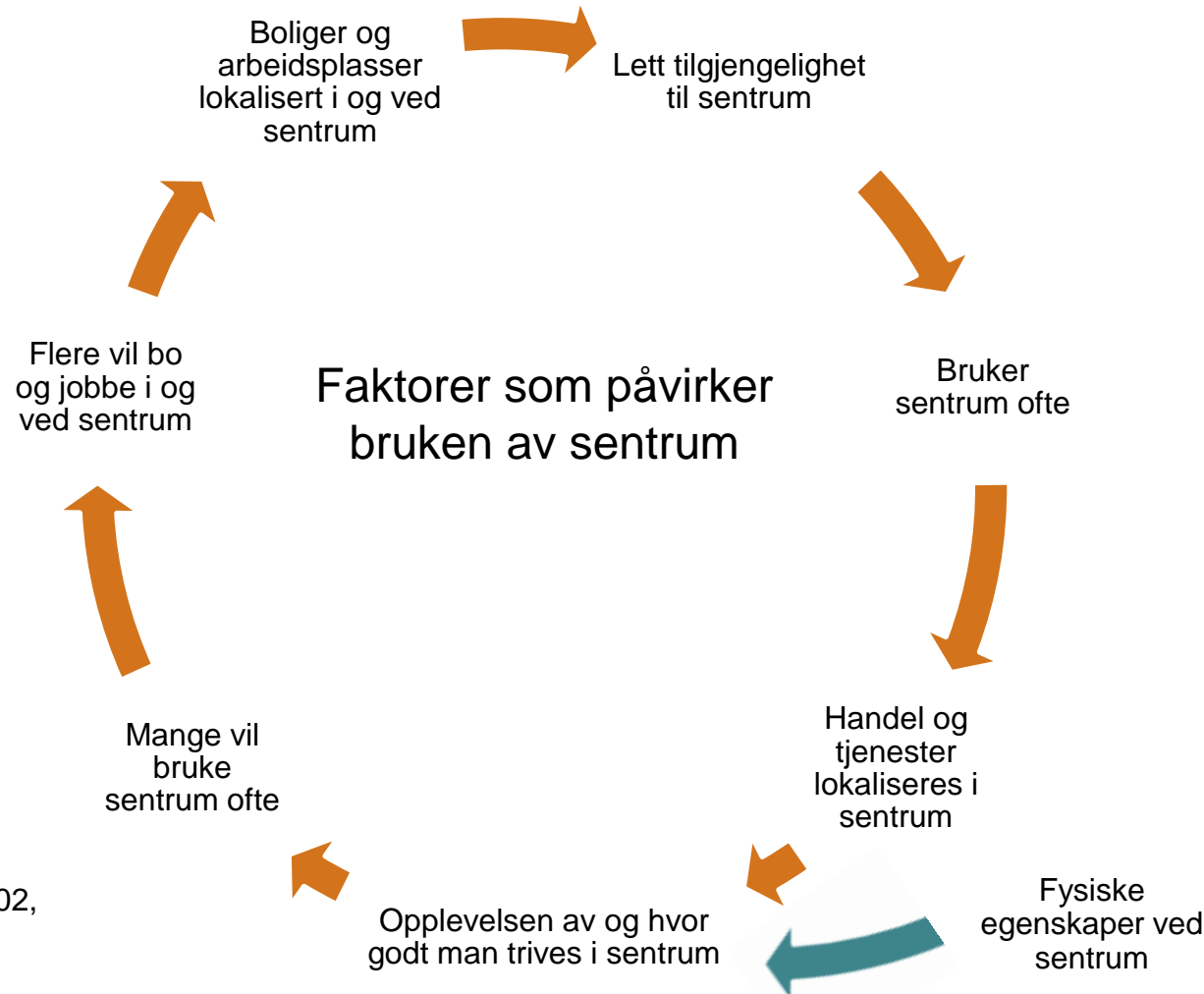
Hva påvirker om innbyggerne bruker sentrum?

- **Fysiske egenskaper på bynivå**
- Fysiske og funksjonelle egenskaper ved sentrum
- Sosio-demografiske egenskaper og personlige preferanser

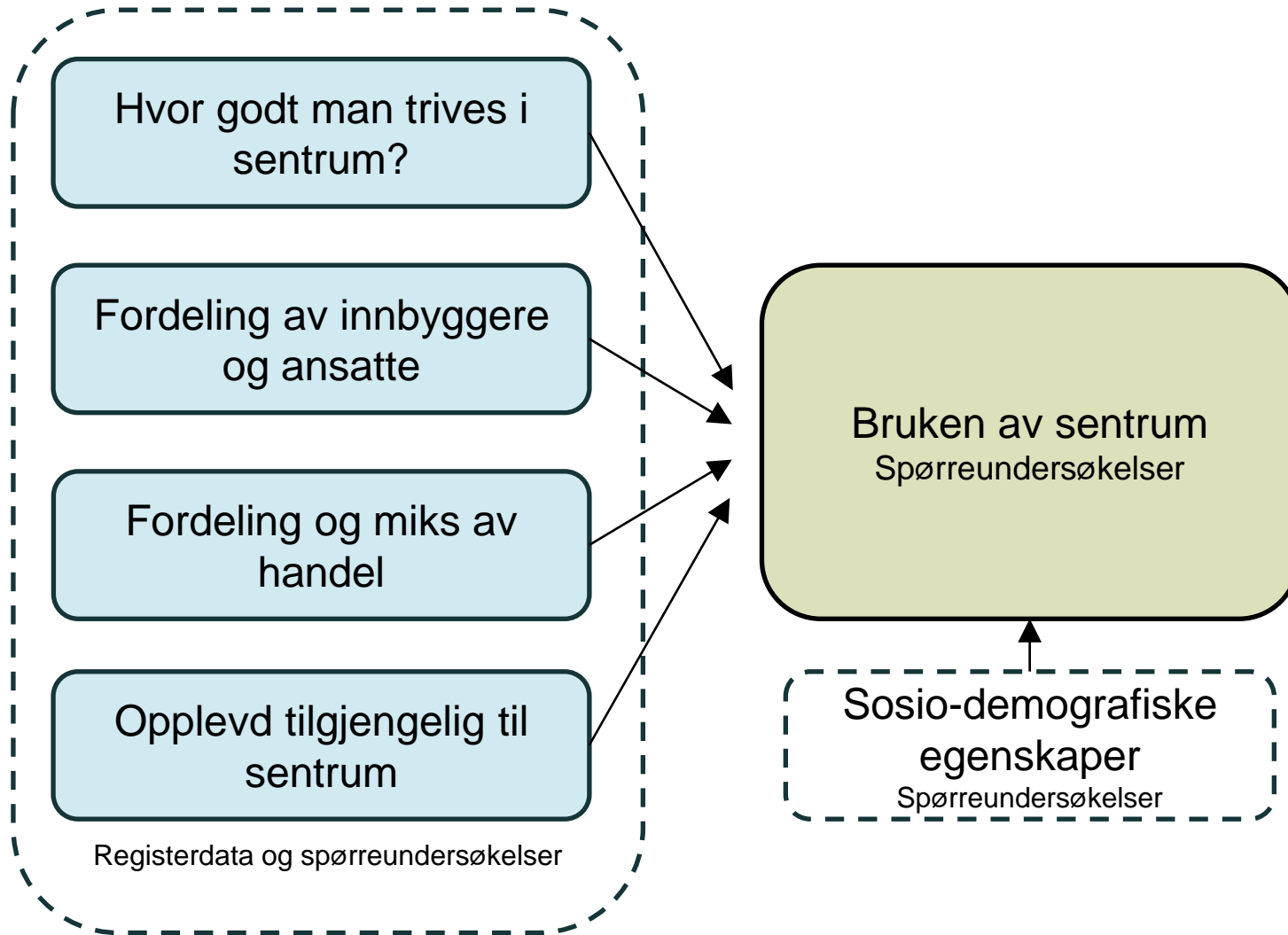
Basert på Tennøy, 2012.

Antatte sammenhenger mellom fysiske egenskaper ved byene og bruken av sentrum

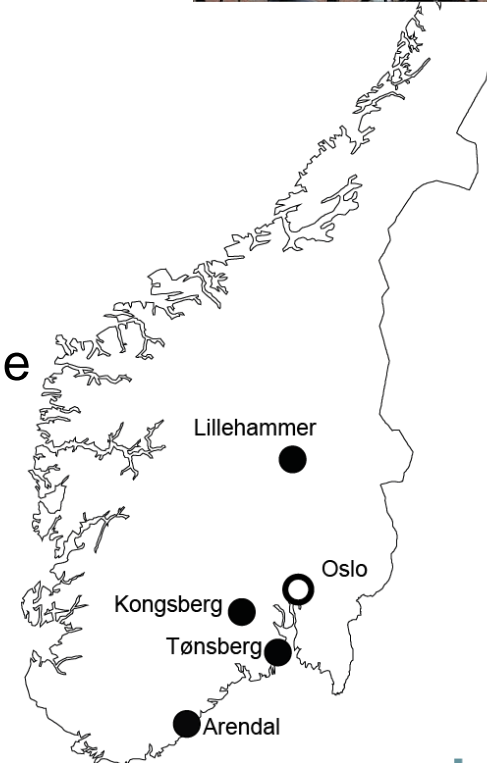
Sentralstedsteori (Christaller, 1933)

Steds-attraktivitet (Dennis et al., 2002, Teller and Elms 2012, Teller and Reutterer, 2008)

Undersøkelsene

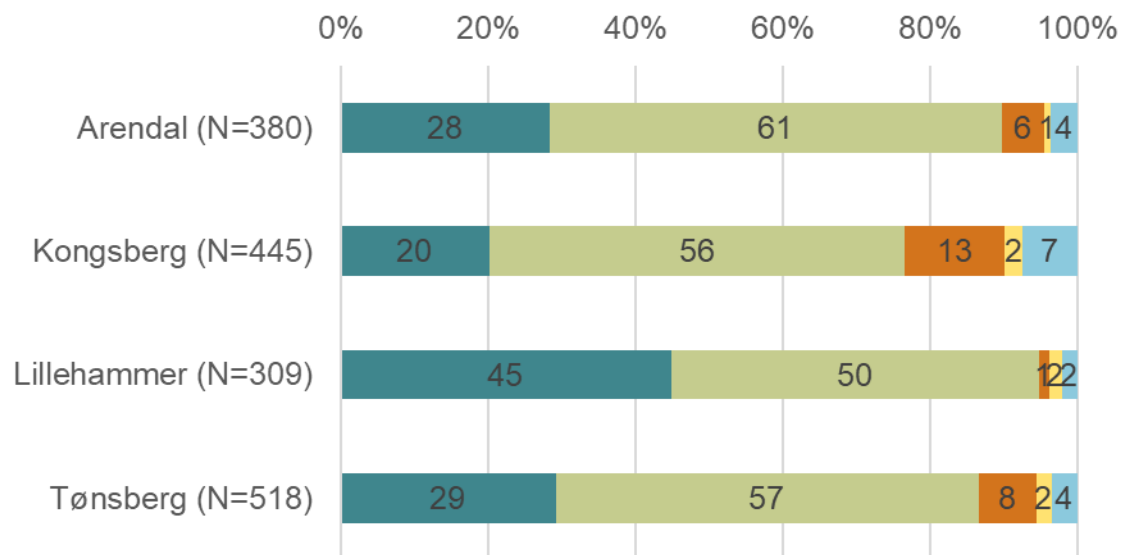
- Casestudier av Arendal, Kongsberg, Lillehammer og Tønsberg
- Spørreundersøkelser i 2022
- Utvalget består av respondenter som er bosatt innenfor for tettstedene og kan lokalisere til å bo sentralt/ikke sentralt
- Utvalget er vektet for skjevfordelinger med hensyn på om man bor sentralt/ikke sentralt
- Analyse av fysiske egenskaper: Registerdata, kartdata/åpne databaser og egne registreringer i byene
- Multivariate regresjonsanalyser
- Sammenligner og diskuterer funn fra spørreundersøkelsene opp mot hverandre og opp mot fysiske egenskaper ved byene
- Diskuterer funnene opp mot de teoretiske forståelser av årsaks-virkningssammenhenger mellom bystruktur og bruken av sentrum

Trivsel og bruk av sentrum

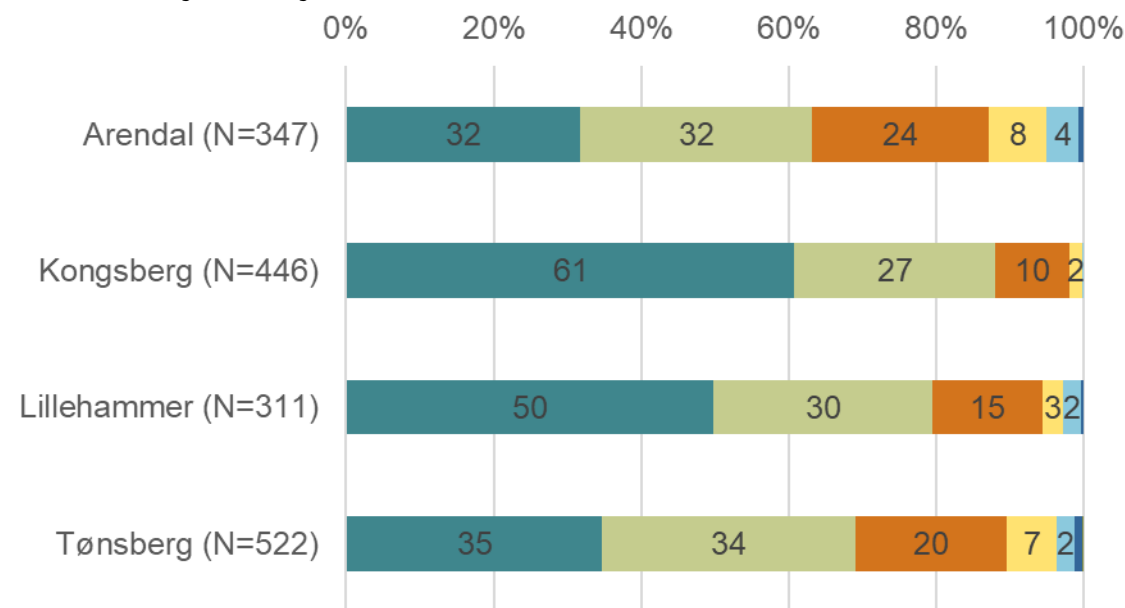
Hvor godt liker du å være i sentrum på denne tiden av året?

- Svært godt
- Ganske godt
- Ganske dårlig
- Svært dårlig
- Vet ikke / ikke relevant / ønsker ikke å svare

Omtrent hvor ofte er du i sentrum på denne tiden av året?

Utenom jobb, jobbmøter, skole, o.l.

- Flere ganger i uka
- Ca. én gang i uka
- Én til tre ganger per måned
- Ca. én gang per måned
- Noen få ganger i året
- Nesten aldri eller aldri
- Vet ikke/ikke relevant

Sammenheng mellom trivsel og bruk

	Arendal	Kongsberg	Lillehammer	Tønsberg
Appreciation	0,304***	0,264***	0,373***	0,384***
Education	0,120*	0,022	0,061	0,055
Hva er din alder? Oppgi alder	0,086	0,07	0,004	0,034
Kjonn-kvinne	-0,152**	-0,061	-0,146**	-0,102**
Inntekt	-0,144**	-0,089	-0,022	0,001
Hvor mange barn under 18 år bor det i husstanden? Oppgi totalt antall barn under 18 år	-0,048	-0,002	-0,073	-0,101**
DriversLisence	-0,072	-0,075	-0,239***	0,023
N	260	315	242	399
R2 (adjusted)	0,123	0,070	0,191	0,158

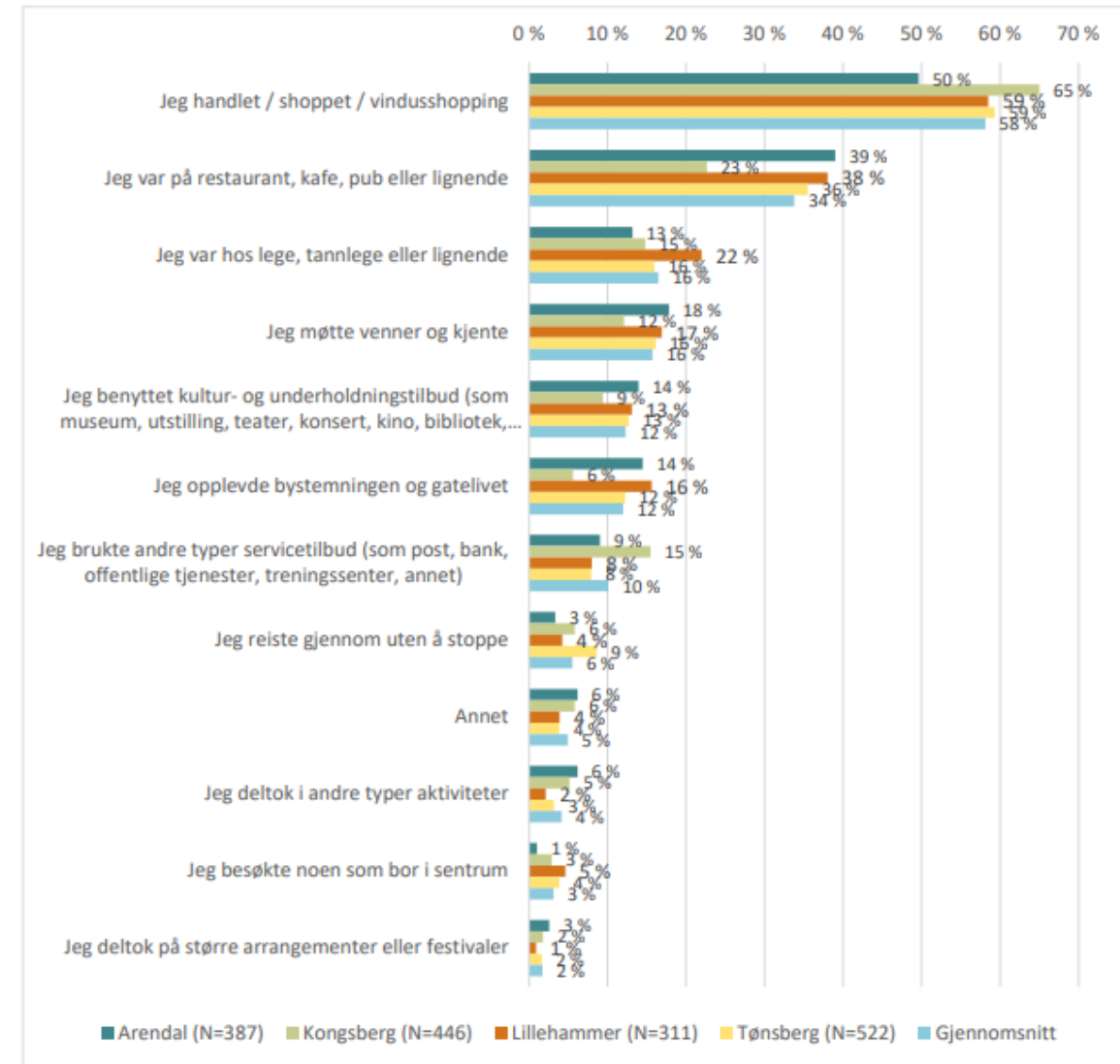
* p<0.10. ** p<0.05. *** p<0.01

Hva man gjorde sist man var i sentrum?

- 50-65% shoppet sist de var i sentrum
- 53-68% benyttet seg av ulike service/tjenestetilbud (inkl. restaurant)
- 21-37% oppga sosialisering/opplevelse av bylivet

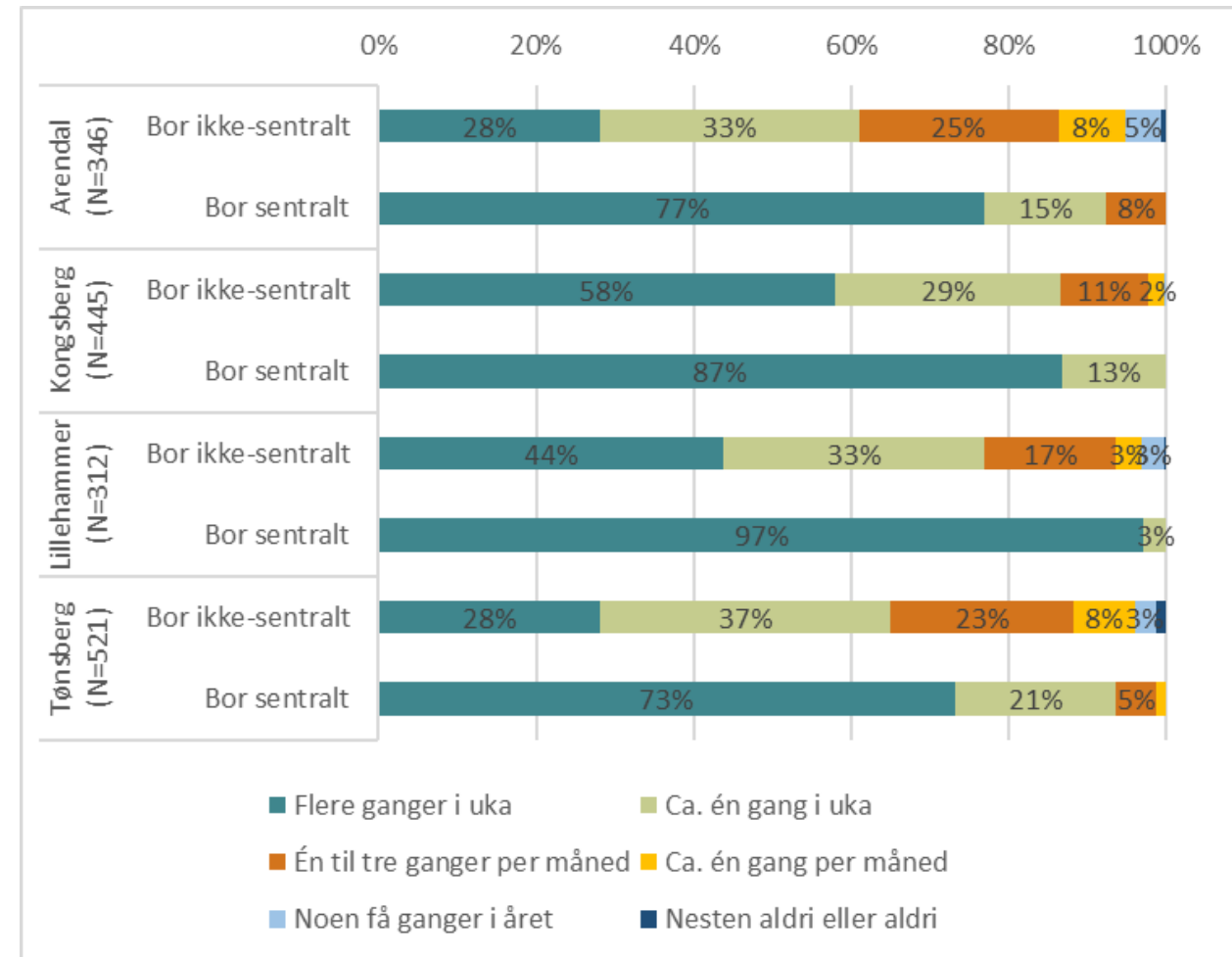
→ **Det multifunksjonelle sentrum**

Hvordan kan fysiske egenskaper på bynivå forklare hovedforskjellene med hensyn til bruk?

Effekten av fordelingen av innbyggere og ansatte påvirker bruken av sentrum?

- De som bor sentralt (sentrum og indre by) liker seg bedre i sentrum enn de bor utenfor sentrum
- De som bor eller jobber sentralt (sentrum og indre by) bruker sentrum oftere enn de som bor eller jobber utenfor sentrum
- De som bor sentralt (sentrum og indre by) bruker sentrum oftere enn de som jobber sentralt

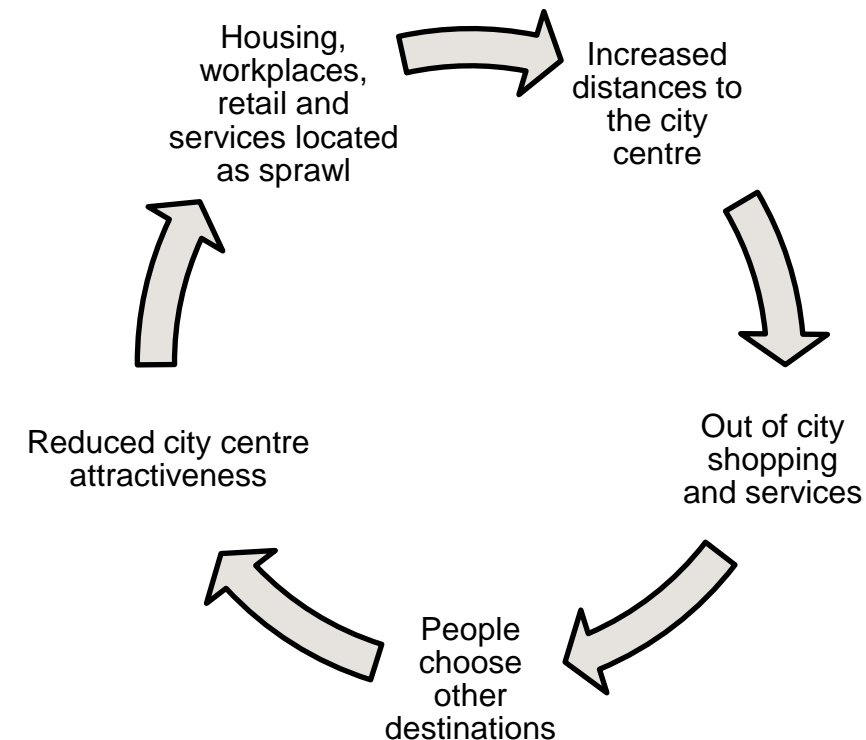
Effekten av fordeling av innbyggere og ansatte på bruken av sentrum

- Andelen som bruker sentrum ofte er høyest i byene som har en konsentrert bystruktur med en høy andel innbyggere innenfor gangavstand til sentrum (Lillehammer og Kongsberg),
- Andelen som bruker sentrum ofte er lavere i byene som har en fragmentert bystruktur og lave andeler innbyggere i gangavstand til sentrum (Arendal og Tønsberg)

	Arendal	Kongsberg	Lillehammer	Tønsberg
Andel av respondentene som besøker sentrum én eller flere ganger i uken	64% (4)	88% (1)	80% (2)	69% (3)
Andel av respondentene som trives svært godt eller godt i sentrum	89% (2)	76% (49)	95% (1)	86% (3)
Tetthet (innbygger og ansatte per km ²) i tettstedet	2 242 innbyggere og ansatte per km ²	2743 innbyggere og ansatte per km ²	3390 innbyggere og ansatte per km ²	3280 innbyggere og ansatte per km ²
Bystruktur	Fragmentert (3)	Konsentrert (2)	Tett og konsentrert (1)	Fragmentert (3)
Andel innbyggere innenfor 2000 meters gangavstand fra sentrum	16% (4)	29% (2)	49% (1)	18% (3)
Andel innbyggere og ansatte sentralt	12.2% (4)	13.8% (3)	23.4% (1)	22.8% (2)

Effekten av fordeling og miks av handel på bruken av sentrum?

- En rekke studier påpeker at eksternt lokalisert handel og tjenester øker i omsetning sammenlignet med sentrum og trekker både tilbud (antall ansatte og antall virksomheter), kunder og markedsandeler fra sentrum
- Dette påvirker sentrums attraktivitet (det blir færre 'ting der', folk liker seg dårligere)
- Hvis folk bor nærme og med enkel tilgjengelighet til en eksternt lokalisert handel og tjenester, kan de velge disse fremfor sentrum

Effekten av fordeling og miks av handel på bruken av sentrum?

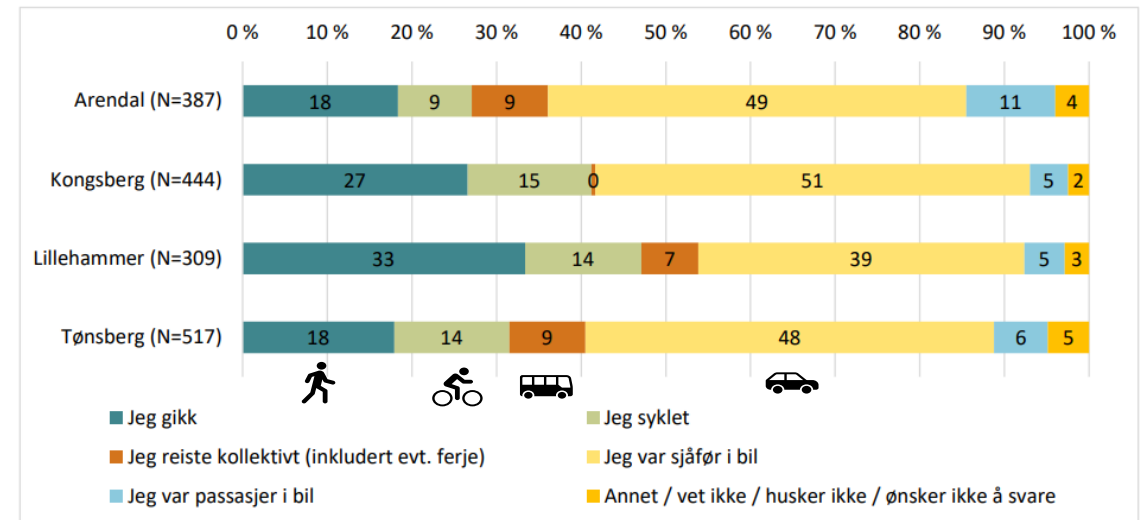
- Effekten av eksternt lokalisert handel er ikke entydig
- Sammenhengene er tydeligst i Kongsberg og Arendal, mindre tydelige i Lillehammer og Tønsberg

	Arendal	Kongsberg	Lillehammer	Tønsberg
Andel av respondentene som besøker sentrum én eller flere ganger i uken	64% (4)	88% (1)	80% (2)	69% (3)
Andel av respondentene som trives svært godt eller godt i sentrum	89% (2)	76% (4)	95% (1)	86% (3)
Ekstern handel	<p>Ja</p> <p>Stort kjøpesenter og handelsområde med 27 % av bedriftene og 44 % av de ansatte innen detaljhandel</p>	<p>Nei</p>	<p>Ja</p> <p>Stort kjøpesenter og handelsområde med 35% av bedriftene og 50% av de ansatte innen detaljhandel</p>	<p>Ja</p> <p>Handelsområde med 18% av bedriftene og 26% av de ansatte innen detaljhandel</p>
Lokalsentra	Små lokale sentre	Små lokale sentre	Små lokale sentre	Større lokalsenter (Teie) med blanding av handel og tjenester
Andel av respondentene som besøker eksterne handelsområder én eller flere ganger i uken	71%	-	53%	58%
Andel av respondentene som besøker lokalsentra én eller flere ganger i uken	49%	73%	45%	59%

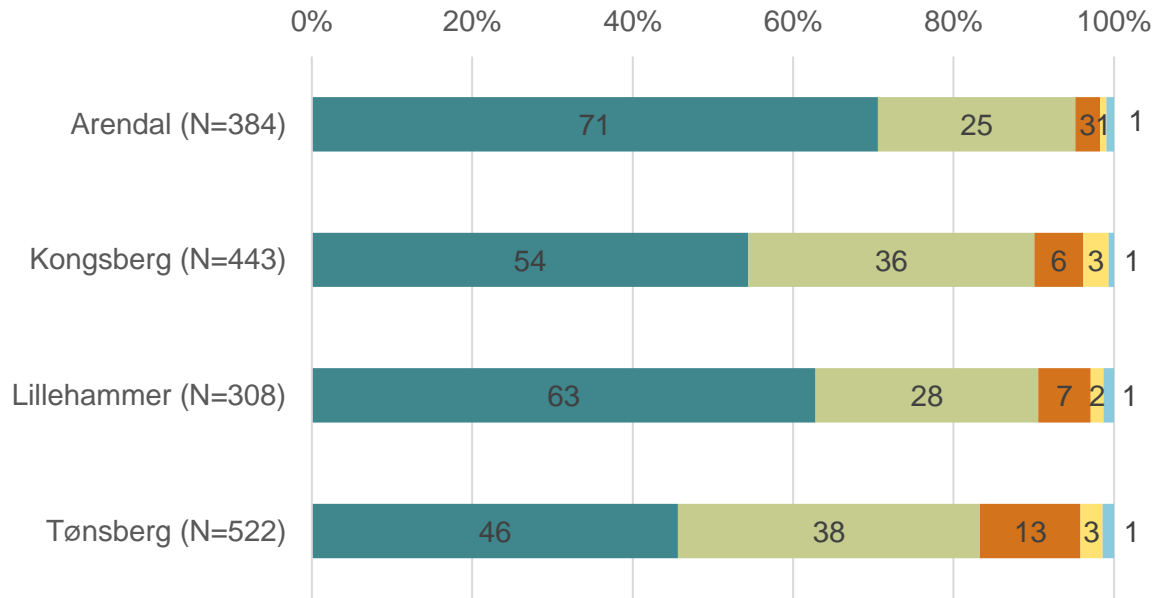
Effekten av opplevd tilgjengelighet på bruken av sentrum?

- Hvordan man reiste til sentrum sist man var der?
  - Gangandelene varierer fra 18-33%
  - Sykkelandelen varierer fra 9-15%
  - Bilandelene (sjåfør) varierer fra 39-51%
  - Kollektivandelene er lave
  - I Lillehammer er andelen som bruker gange og sykkel (48%) høyere enn andel som reiser med bil (sjåfør/passasjer) (43%)

Opplevd tilgjengelighet til og bruk av sentrum

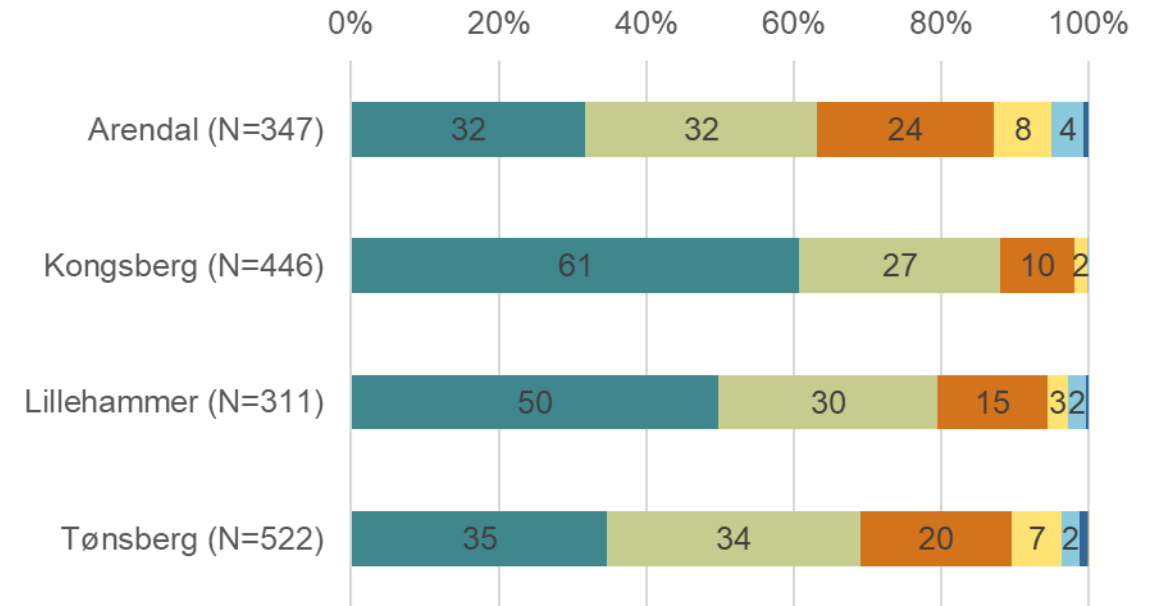
Hvor lett eller vanskelig synes du det er å komme seg til sentrum på denne tiden av året?

- Svært lett
- Ganske lett
- Ganske vanskelig
- Svært vanskelig
- Vet ikke / ikke relevant / ønsker ikke å svare

Omtrent hvor ofte er du i sentrum på denne tiden av året?

Utenom jobb, jobbmøter, skole, o.l.

- Flere ganger i uka
- Ca. én gang i uka
- Én til tre ganger per måned
- Ca. én gang per måned
- Noen få ganger i året
- Nesten aldri eller aldri
- Vet ikke/ikke relevant

Effekten av opplevd tilgjengelighet på bruken av sentrum?

- Spørreundersøkelsene viser at det er en vesentlig lavere andel i Tønsberg som svarer at det er svært lett å komme seg til sentrum på denne tiden av året enn i de andre byene
- Spørreundersøkelsene viser også at en høyere andel av respondentene i Tønsberg synes at det vanskelig å kjøre og å finne parkeringsplass i sentrum enn i de andre byene
- At tilgjengeligheten til sentrum oppleves som dårligere i Tønsberg enn i de andre byene kan forklares av høyere trafikkmengder, mer kø og forsinkelser – dette kommer også tydelig fram i åpne kommentarer til spørreundersøkelsen.
- Det ser altså ut til at opplevd og faktisk tilgjengelighet til sentrum påvirker bruken av sentrum negativt i Tønsberg.

Oppsummert – per case

Hvordan påvirker fysiske egenskaper på bynivå bruken av sentrum?

- Andelen som bruker sentrum ofte er lavest i **Arendal**. En fragmentert bystruktur, lav andel innbyggere og ansatte sentralt og eksternt lokalisert handel ser ut til å bidra negativt til bruken. Andelen som bruker eksternt lokalisert handel ofte er høyere enn andelen som bruker sentrum ofte.
- **Kongsberg** skiller seg fra de andre byene fordi de ikke har eksternt lokalisert handel. Dette kan forklare den høye andelen som bruker sentrum ofte til tross for relativt lav andel som trives svært godt i sentrum. Kongsberg har også en konsentrert bystruktur og en ganske høy andel innbyggere i gangavstand til sentrum.
- **Lillehammer** har den nest høyeste andel som bruker sentrum ofte til tross for ekstern handel. Det kan synes som at den høye trivselen og tett bystruktur med høye andeler av innbyggere og ansatte sentralt motvirker effekten av eksternt lokalisert handel.
- Lav bruk av **Tønsberg** sentrum til tross for at ekstern handel er relativt beskjeden. Større miks og bruk av lokalsentra (Teie). I Tønsberg bidrar lavere opplevd tilgjengelighet negativt til bruken av sentrum.

Andel som er i sentrum omtrent en eller flere ganger i uka

- Kongsberg: 88%
- Lillehammer: 80%
- Tønsberg: 69%
- Arendal: 64%

Oppsummering – på tvers av case

- I alle byene er respondentene ofte i sentrum. Sentrum er attraktivt!
  - Stort sett liker respondentene seg godt eller svært godt i sentrum
  - De fleste synes det er svært lett eller ganske lett å komme seg til sentrum
  - Sentrum er multifunksjonelt – handel står fortsatt sterkt, sammen med bruk av service og tjenester og sosialisering
  - De som bor eller jobber sentralt bruker sentrum oftere enn de som ikke bor eller jobber sentralt
  - Tett bystruktur, og høye andeler bosatte og ansatte sentralt ser ut til å bidra positivt til bruk
  - Fragmentert bystruktur ser ut til å bidra negativt
  - Eksternt lokalisert handel (kjøpesentre, big-boks og større lokale sentra) kan bidra negativt
  - Høy trivsel er viktig og kan motvirke andre effekter
  - Opplevd tilgjengelighet og trafikale forhold kan bidra negativt
- » **Funnene fra analysene understreker kompleksiteten og multikausaliteten man må forholde seg til når man gjør slike studier – og ikke minst i byutviklingen**

Hva må byene gjøre på bynivå for å styrke sentrums attraktivitet?

- Være bevisst på at sentrums attraktivitet påvirkes av endringer – ikke bare i, men også utenfor sentrum
- Fortette i og ved sentrum slik at det blir flere bosatte og ansatte innenfor gangavstand til sentrum
- Sørge for god tilgjengelighet til sentrum
- Unngå økt eksternt lokalisert handel og byspredning som forsterker allerede eksisterende tendenser der sentrum kan tape konkurransekraft
- Ved utvikling av lokalsentra være bevisst på å balansere hensynet mellom lokale tilbud og når de når et vippepunkt med hensyn på å konkurrere med sentrum
- Sørge for et sentrum der folk trives ved å sikre fysiske og funksjonelle egenskaper som gjør at folk trives

'Liker sentrum. Ofte god stemning, fint pyntet med blomster, koselig!'

'Skulle gjerne brukt sentrum oftere'

'«sentrum i våre hjerter» visjon for sentrum videre ♡'

'Bra at dere spør folk 👍'

'Er veldig imponert over bugnende blomsterbed i Tønsberg! Kjemp flott både på torg og i parker, særlig i Stoltenbergparken. Har snakket med flere som opplever og setter pris på det samme.'

'For mange biler. Stortorget MÅ gjøres bilfritt'

'Opplagte spørsmål, slutt å undersøke - få noe til å skje!'

'Få parkeringsplasser, dyrt å parkere'

TAKK FOR OPPMERKSOMHETEN

ohh@toi.no

<https://www.toi.no/citycentre/>

Spørsmål og diskusjon

- Spørsmål?
- Er resultatene som forventet?
- Hvordan kan resultatene brukes?